

ชนเผ่าพื้นเมือง ไทแสก

โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย
Development of community knowledge-based database system for empowering the most
marginalized and vulnerable indigenous groups in Thailand.

จัดทำโดย:

CESD

สนับสนุนโดย:

สารบัญ

	หน้า
ประวัติศาสตร์	2
การกระจายตัวของชุมชน	4
วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม	6
สถานการณ์ปัจจุบัน	18

ชนเผ่าพื้นเมือง

ไทแสก

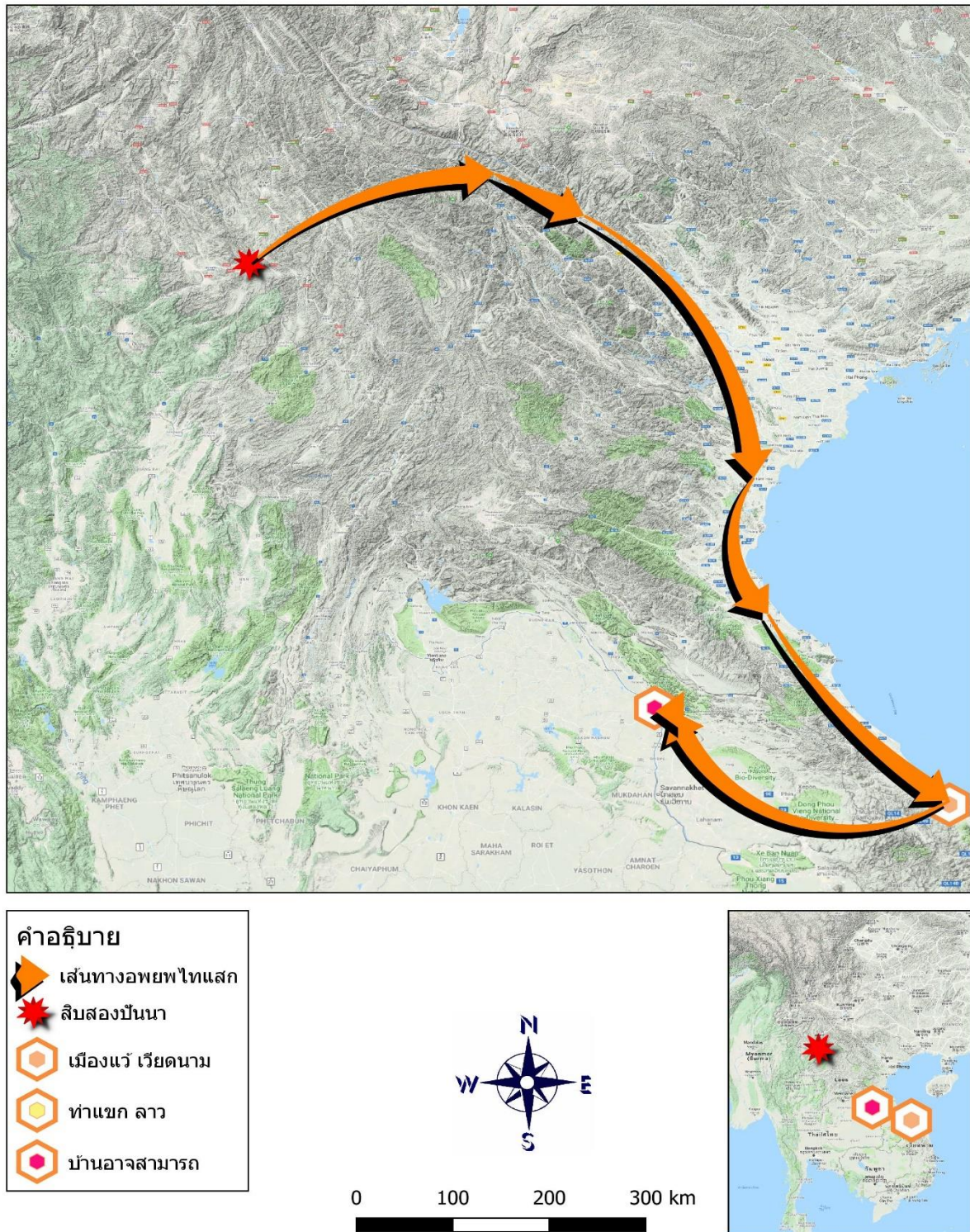
1. ประวัติศาสตร์

ไทแสก เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่พูดในภาษาตระกูลไต สันนิษฐานว่าในภาษาแสก คำว่า “แสก” หมายความว่าแจ้งหรือสว่าง เป็นภาษาตระกูลไตที่เก่าแก่ที่สุด และปัจจุบันยังคงรักษารูปแบบของภาษาดั้งเดิมไว้ ปัจจุบันยังมีชนชาติพันธุ์แสกที่ยังอยู่แคว้นสิบสองปันนาในประเทศจีน ตามคำบอกเล่าของชาวไทแสกในบ้านอาจสามารถ และยังมีชาวแสกที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองสอง ขึ้นอยู่กับกรุงเว้ ประเทศเวียดนาม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงได้เล่าโบราณคดีเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวแสกว่าถิ่นเดิมของชาวแสกอยู่ทางฝั่งซ้ายใกล้เขาบรรพตต่อแดนญวน ดังนั้นถิ่นฐานดั้งเดิมน่าจะอยู่แถบบริเวณลุ่มน้ำโขงในประเทศจีนและเวียดนาม ชาวแสกได้อพยพพหามิประเทศเหมาะสมกับการทำมาหากินเนื่องจากเป็นชนชาติพันธุ์ที่มีความอดสาหะบากบั่นในการประกอบอาชีพมาตั้งแต่อดีต

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา ชาวแสกจึงได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ป่าหยาโศก การอพยพแต่ละครั้งไม่ได้ถูกบังคับแต่อย่างใด เมื่อชาวไทแสกเห็นว่าบริเวณป่าหยาโศกปัจจุบันซึ่งคือบ้านอาจสามารถเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรต่างๆ จึงได้อพยพกันมาประกอบอาชีพ คือ ทำนา การประมง การทำปูนขาว และร่อนทองคำ แต่ปัจจุบันแร่ได้หมดไปแล้ว

ภายหลังเจ้าพระยาบดินทร์เดชาแม่ทัพไทยได้ยกทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้แต่งตั้งให้ ฆานบุตดี หัวหน้าชาวแสกเป็นหัวหน้ากอง เรียกว่า กองอาตมาต เป็นหัวหน้ารับผิดชอบควบคุมชาวแสกทำหน้าที่เป็นกองลาดตระเวนรักษาชายแดนปลายอาณาเขต :ซึ่งสมัยนั้นมีอาณาเขตติดต่อกับแดนญวน ซึ่งเข้ามารวบรวมกลุ่มชาวแสกที่อพยพหนีการรุกรานของเวียดนามมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงมากขึ้น จากป่าหยาโศกได้ตั้งกลายเป็นเมืองอาตมาตในปี พ.ศ. 2380 โดยมีฆานบุตดี เป็นหลวงเอกอาษาเจ้าเมืองแสกคนแรก เมืองอาตมาตในปัจจุบันคือบ้านอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ภาพ 1 แผนที่จำลองเส้นทางการเคลื่อนย้ายของชนเผ่าพื้นเมืองไทแสกประกอบ

แผนที่จำลองเส้นทางประวัติศาสตร์การเคลื่อนย้ายของชนเผ่าพื้นเมืองไทแสก

ภาพ 1 แผนที่จำลองเส้นทางประวัติศาสตร์การเคลื่อนย้ายของชนเผ่าพื้นเมืองไทแสก

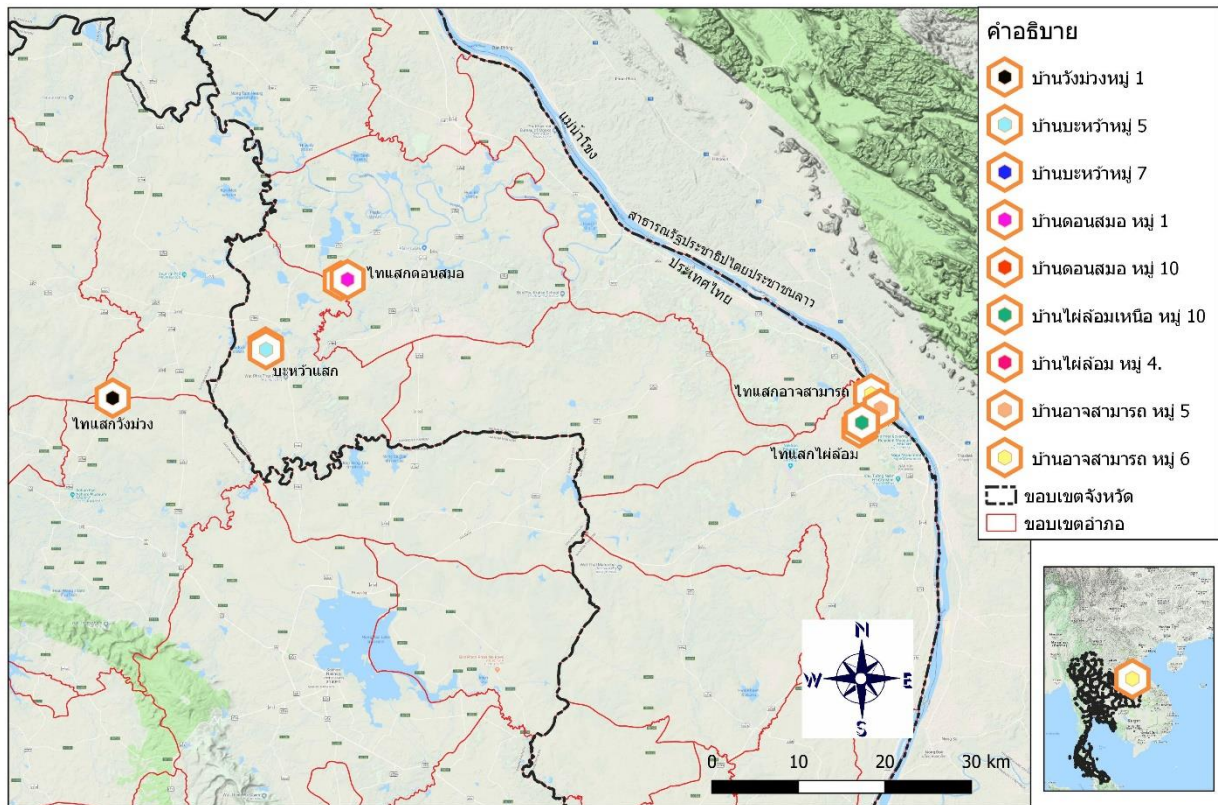
2. การกระจายตัวของชุมชน

ชาวไทแสกเมื่อได้อพยพข้ามมาจากหมู่บ้านกระแด้ง ตำบลโพธิ์คำ เมืองท่าแขก และแขวงคำม่วนประเทศลาว ได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนบริเวณป่าห้วยโคก ซึ่งปัจจุบันคือบ้านอาจสามารถ บ้านไผ่ล้อม อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม จากนั้นได้มีการกระจายตัวกันไปตามพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการทำมาหากินในเขตจังหวัดนครพนมและสกลนครเป็นบางส่วน

ชาวไทแสกปัจจุบันมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม
มีหมู่บ้านที่เป็นชาวไทแสก 4 หมู่บ้าน คือ
 - บ้านอาจสามารถ หมู่ที่ 5
 - บ้านอาจสามารถหมู่ที่ 6
 - บ้านไผ่ล้อม หมู่ 4
 - บ้านไผ่ล้อมเหนือ หมู่ 10
2. ตำบลท่าบ่อสงคราม อำเภอท่าบ่อ จังหวัดนครพนม
มีหมู่บ้านที่เป็นชาวไทแสก 2 หมู่บ้าน คือ
 - บ้านดอนสมอ หมู่ 1
 - บ้านดอนสมอ หมู่ 10
3. ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม
มีหมู่บ้านที่เป็นชาวไทแสก 2 หมู่บ้าน คือ
 - บ้านบะหว้า หมู่ 5
 - บ้านบะหว้า หมู่ 7
4. หมู่บ้านวังม่วง หมู่ 1 ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

แผนที่การกระจายตัวชุมชนของชนเผ่าพื้นเมืองไทแสก จังหวัดนครพนมและจังหวัดสกลนคร

ภาพ 2 แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งชุมชนของชนเผ่าพื้นเมืองไทแสก

ครัวเรือนประชากรชุมชนเผ่าไทแสกในแต่ละหมู่บ้าน

ผลจากการสำรวจครัวเรือนและประชากรชาวไทยแสกในปี พ.ศ. 2560 มีดังตารางต่อไปนี้

ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ประชากรทั้งหมด		ประชากรไทแสก		
		ครัวเรือน	ประชากร	ชุมชนไทแสก	ครัวเรือน	ประชากร
ดอนสมอ	1	223	852	ดอนสมอ	247	891
ดอนสมอ	7	125	487	ดอนสมอ	*	*
บะหว้า	7	202	635	บะหว้าแสก	202	932
บะหว้า	5	204	659	บะหว้าแสก	*	*
ไผ่ล้อม	4	132	516	ไผ่ล้อม	201	767
ไผ่ล้อมเหนือ	10	144	474	ไผ่ล้อม	*	*
วังม่วง	1	220	731	วังม่วง	12	57
อาจสามารถ	5	173	538	อาจสามารถ	292	900
อาจสามารถ	6	212	566	อาจสามารถ	*	*
ผลรวม	9	1635	5458	ผลรวม	954	3547

หมายเหตุ * ประชากรและครัวเรือนรวมอยู่ในหมู่บ้านก่อนหน้านี้แล้ว

3. วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม

วิถีชีวิตของชาวไทแสกเป็นไปอย่างเรียบง่ายมีความสามัคคี มีความอดสาหะบากบั่น รักความสงบ และชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ แต่ยังคงรักษาประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น ให้ความสำคัญต่อผู้อาวุโสและทำงานเป็นกลุ่มท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ชาวไทแสกก็ยังยึดมั่นในประเพณีดั้งเดิม โดยเฉพาะภาษาชาวไทแสกส่วนใหญ่ก็ยังใช้ภาษาของตนเองในการสื่อสาร ยึดมั่นในประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนาและยังคงมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์คือประเพณีเต็นสาก ที่เป็นที่รู้จักไปว่า “แสกเต็นสาก”

"พิธีกินเตตเดน" เป็นประเพณีพิธีกรรมอีกอย่างหนึ่ง โดยการประกอบพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูตเวทีต่อ **"โองมู้"** ที่ชาวไทแสกเคารพนับถือ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวไทแสก เป็นผู้มีพระคุณต่อลูกหลานรุ่นหลังๆ สืบต่อกันมา **"โองมู้"** จะทำหน้าที่คุ้มครองอันตรายที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน และดลบันดาลให้สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นตามที่ **"ผู้บ๊ะ"** (บนบาน) โดยมี **"กวนจ๋า"** เป็นสื่อกลางในการประกอบพิธีกรรม แต่ถ้าหากลูกหลานประพฤติดีไม่ชอบ ไม่เหมาะสม หรือทำพิธีบนบานแล้วไม่ประพฤติปฏิบัติตามในสิ่งที่ถูกตั้งถามหรือไม่มีพิธีกรรม **เก๊ะบ๊ะ** (พิธีแก้คำบนบาน) ก็จะทำให้เกิดเหตุเภทภัยในครอบครัว

เพื่อเป็นการตักเตือนให้ลูกหลานประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ดังาม ตัวอย่างเช่น อาจจะมีไข้ได้ป่วย เกิดอาการร้อนรนกินไม่ได้นอนไม่หลับแต่เมื่อทำ การบ๊ะ หรือ เก๊ะบ๊ะ แล้วเหตุร้ายก็จะกลายเป็นดี พิธีกรรมกินเตตเดน นี้ชาวไทแสกเชื่อว่า พิธีกรรมนี้มีบทบาทในการสร้างความศรัทธา ความเชื่อมั่น ความรู้สึกดีๆ ร่วมกัน

ความรู้สึกผูกพันที่มีในสายเลือดเผ่าพันธุ์เดียวกัน เป็นการสร้างจิตสำนึกให้ชาวไทแสกทุกคน เกิดความรักความหวงแหนในวัฒนธรรมประเพณีของตน มุ่งสอนให้ผู้มีอายุน้อยกว่าให้ความเคารพนับถือ และแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ หรือต่อผู้ที่มีอายุน้อยกว่า ให้เกิดความสามัคคี เคารพนับถือ บรรพบุรุษ แสดงความปลื้มปิติแก่ชาวไทแสกที่มาร่วมพิธีกันถ้วนหน้า

พิธีบวงสรวง "โองมู่" โดยการแสดง "แสกเต้นสาก" ในสมัยก่อนการเต้นสากของชาวแสก ถือว่าเป็นการเล่นประจำเฉพาะพิธีบวงสรวง "โองมู่" ในวันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ ชาวแสก เรียกว่า "พิธี-กิน-เตด-เคน" จะมีการแสดง "แสกเต้นสากถวายโองมู่" โดยใช้ไม้สากตีกระทบกันเป็นจังหวะ สากที่ใช้ตีในการเต้นสากก็คือไม้สากที่เป็นสากตำข้าวในสมัยโบราณ แต่ขนาดยาวกว่า ตรงกลางเรียวเล็ก ไม้รองพื้นสากจะใช้ไม้อะไรรองก่อนก็ได้ มีจำนวน 1 คู่ ขอให้มีขนาดเท่ากัน

ภาพ 3 อุปกรณ์ในการเต้นสาก

1. ไม้สาก มีลักษณะตรง ยาวประมาณ 2 เมตร ใช้เคาะจังหวะประมาณ 5-6 คู่ การวางไม้สากจะจัดเป็นช่วงๆ ห่างกันประมาณ 50 เซนติเมตร ต่อ 1 คู่
2. ไม้รองพื้นสาก มีขนาดใหญ่และยาวกว่าไม้สาก มี 1 คู่ ขนาดกว้างยาวเท่ากัน ยาวประมาณ 5-7 เมตร สำหรับเป็นฐานรองไม้สาก (ดูภาพถ่ายประกอบ)

จังหวะการตีสาก

การเคาะจังหวะในสมัยโบราณใช้ไม้สากตำข้าว ไม่มีการเตรียม แต่จับไม้สากมาเคาะเป็นจังหวะได้เลย ปัจจุบันจังหวะการตีสาก จะมีหลายจังหวะด้วยกัน หากคนตีสากไม่เป็นและเต้นสากไม่เป็น หรือเต้นไม่ถูกจังหวะ ไม้สากก็จะตีกระทบขาคนที่เต้น ทำให้เกิดอาการเจ็บปวดได้ จะไม่เหมือนกับรำลาวกระทบไม้ เพราะต้องฝึกและต้องใช้เวลาานพอสมควร ซึ่งยากนักจะมีคนตีและเต้นได้เหมือนชาวสแกน เพราะจังหวะเร็วก็เร็วมาก ถ้าไม่ฝึกจนชำนาญจะไม่สามารถเต้นได้ มีใช้ว่าจะนำไปแสดงได้ตลอดไป ก่อนที่จะนำไปแสดงที่อื่น จะต้องทำพิธีขออนุญาต เมื่อ "โองมู่" ขออนุญาตแล้วจึงนำไปแสดงได้ การนำเต้นสากไปแสดงโดยไม่ได้ขออนุญาตก็จะมีเหตุให้มึนเป็นไป เช่น ทำให้เจ็บไข้ไม่สบายโดยหาสาเหตุไม่ได้

ภาพ 4 การเตรียมการเต้นสากของชาวไทสแกน

ดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะ

ส่วนมากเป็นดนตรี พื้นบ้าน มีกลองใหญ่ กลองเล็ก ข้องเล็ก พังฮาด (มีลักษณะคล้ายฆ้อง ตรงกลางจะนูนเป็นวงกลม) ฉิ่งและฉาบ ผู้ให้จังหวะส่วนมากจะเป็นผู้ชาย

ผู้แสดง "สแกนสาก"

1. ผู้ทำหน้าที่เคาะไม้สาก จะนั่งตรงข้าม จับคู่กันประมาณ 5 ถึง 7 คู่ แล้วแต่ความยาวของไม้ร้องไม้สาก คนเคาะไม้เป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้
2. ผู้เต้น จะทำท่าเต้นคล้ายๆ รำลาวกระทบไม้ แต่จังหวะการเต้นจะเร็วกว่ามาก จะมีทั้งเต้นเดี่ยว เต้นเป็นคู่ มีจังหวะช้า จังหวะเร็ว ผู้เต้นจะมีทั้งชายและหญิง

3. ผู้ร้องเนื้อเพลงภาษาและผู้ประกอบดนตรีจะเป็นผู้หญิงหรือชายก็ได้

เครื่องแต่งกายในการแสดงสาก

ผู้ชายเสื้อดำแขนสั้น ผ้ายอมหม้อสีคราม เสื้อคอกลมติดกระดุมด้านหน้ากางเกงขาก๊วย หรือขา
ครึ่งท่อ ผ้ายาคาดเอว เป็นผ้าขาวม้า เป็นลายตะล่องสีแดง ส่วนผ้าพาดบ่าใช้ผ้าสีแดงล้วน

ผู้หญิงเสื้อแขนยาวสีดำ ผ่าอก ติดกระดุมด้านหน้า ผ้านุ่งสีดำมีเชิงที่ปลายผ้านุ่ง ผ้านุ่งยาวคลุมเท้า
ผ้ายาคาดเอวนิยมเป็นผ้าลายเดียวกันกับลายเชิงผ้านุ่งผ้าเปี่ยงซ้าย นิยมใช้ผ้าสีแดง นิยมใส่ตุ้มหู กำไลขา
สร้อยขา และสร้อยคอ นิยมไว้ผมยาวเกล้ารัดมวย (ดูรูปถ่ายประกอบ)

ภาพ 5 การแต่งกายของผู้หญิงไทแสกในการเต้นสาก

ภาพ 6 ภาพการแต่งกายหญิงและชายไทแสกในการเต้นสาก

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของชาวไทแสกในปัจจุบัน

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ที่ประชุมส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าเกิดหลายปัจจัยได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ การสาธารณสุขโรคพื้นฐาน การคมนาคมที่สะดวกมากขึ้น ระบบการศึกษา การเมืองการปกครอง สิ่งเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทแสก เพราะปัจจัยเหล่านี้ล้วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งกับตัวบุคคลและสังคม เช่น กระแสโลกาภิวัตน์ การสาธารณสุขโรคพื้นฐาน ทำให้เกิดโอกาสติดต่อกับชุมชนภายนอก ทั้งการสื่อสารทางโทรทัศน์ โทรศัพท์ สื่อ สิ่งพิมพ์อื่นๆ เมื่อมีการติดต่อกับภายนอกมากขึ้น ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรไทแสกไปอยู่ที่อื่น หรือคนจากที่อื่นเข้ามาอาศัยที่ชุมชนไทแสกมากขึ้นด้วย

ส่วนระบบการศึกษาก็ทำให้ชาวไทแสกมีโอกาสในอาชีพและโอกาสทางสังคมมากขึ้น แต่ก็ส่งผลให้ต้องแยกย้ายไปประกอบอาชีพต่างถิ่น

ส่วนหนึ่งก็จะยอมรับวัฒนธรรมจากชุมชนอื่น สำหรับการเมืองการปกครองเป็นเรื่องใกล้ตัว ในเรื่องใกล้ตัวซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน การที่ผู้นำชุมชนไปติดต่อกับชุมชนอื่นก็อาจทำให้วัฒนธรรมบางส่วนถูกละเลยได้เช่นกัน

กรณีศึกษาชาวไทแสกบ้านบะหว้าแสก

ชุมชนชาวไทแสกบ้านบะหว้าแสกเดิมข้ามมาจากหมู่บ้านกระแต้ง ตำบลโพธิ์คำ เมืองท่าแขก และแขวงคำม่วนของประเทศลาวในปัจจุบัน ได้ข้ามมาอยู่ฝั่งไทยที่จังหวัดนครพนมและสกลนครเป็นบางส่วน ตั้งบ้านเรือนในบ้านอาจสามารถไม่ลื้อม อำเภอนครพนม ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่บ้านดอนสมอ ตำบลท่าบ่อ อำเภอสว่างนคร จังหวัดนครพนม อีกส่วนหนึ่งอยู่ที่บ้านบะหว้าแสก ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม อีกหมู่บ้านหนึ่งเป็นชุมชนเล็ก อาศัยอยู่ที่บ้านวังม่วง ตำบลบะหว้า อำเภอนาหว้า จังหวัดสกลนคร

บรรพบุรุษชาวแสกตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่งในอำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม มีความอุดมสมบูรณ์ มีป่าที่เป็นต้นหว้ามากจึงได้ตั้งชื่อ บ้านบะหว้า คำว่าบะหว้า คือป่าต้นหว้าหลายชนิดพันธุ์อยู่รวมกันจำนวนหลายไร่ ส่วนคำว่า แสก มาจากภาษาแสก จึงเรียกว่า บะหว้าแสก

บ้านบะหว้าแสกมีผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้านมาจนถึงปัจจุบัน มีดังนี้คือ

1. นายโพธิสาร ก้อนกั้น เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการให้เป็นผู้ใหญ่บ้านบะหว้าแสก ในปี พ.ศ. 2382 ขณะนั้นบ้านบะหว้าแสกมีเพียง 30 หลังคาเรือน เป็นผู้นำในการรวมกลุ่มแสกที่ย้ายมาจากบ้านดอนสมอ อำเภอสว่างนคร จังหวัดนครพนม ได้มาตั้งบ้านเรือนหมู่บ้านบะหว้าแสกให้มีความสามัคคีในกลุ่มชาติพันธุ์ไทแสก

2. นายใส ชัยปัญญา มีบทบาทผู้นำด้านการพัฒนาหมู่บ้าน โดยการสร้างศาลาวัดและให้ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ แทนการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น เทวดา ผี ทำให้ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธจนถึงทุกวันนี้

3. หมื่นสุรินทร์ ชัยปัญญา อดีตเคยเป็นผู้นำชาวไทแสก ช่วยแม่ทัพนายกองไทยรักษาชายแดนไทยที่มีอาณาเขตติดกับญวนสมัยนั้น ต่อมาได้อพยพมาอยู่ในบ้านบะหว้าแสกจนได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน

4. นายสี คะขวางค์

5. นายคำบุ ก้อนกั้น

6. นายบุญกอง เอกจักรแก้ว

7. นายเทพ มาตชัยเคน

8. นายอ่อน เอกจักรแก้ว

9. นายเทือง ก้อนกั้น
10. นายคำพร อ้อยรักษา
11. นายเจริญ ชัยหมาน
12. นายอบเชย เอกจักรแก้ว
13. นายชื่น เอกจักรแก้ว เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของหมู่ 7 ซึ่งทางราชการได้แยกให้บ้านบะหว้าแยกเป็น 2 หมู่ เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2538 เดิมมีหมู่ 5 เพียงหมู่เดียว
14. นายคำดี ก้อนกั้น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5
15. นายทับทิม คะแก้ว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5
16. นายโยธิน เอกจักรแก้วผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ในปัจจุบัน
17. นายประยงค์ ชัยบิน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ในปัจจุบัน

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทำเลที่ตั้งของชุมชนบะหว้าแยกอยู่ที่ราบ ติดลำน้ำห้วยแก ซึ่งเรียกตามภาษาชาวบ้านว่า ติดทาม มีลำน้ำไหลผ่าน

บ้านบะหว้าพบว่ามีเนื้อที่ประมาณ 2,570 ไร่ การทำการเกษตรพื้นที่ประมาณ 1,152 ไร่ ที่อยู่อาศัยประมาณ 1,420 ไร่

ทิศเหนือ ติดกับบ้านเสียว ตำบลเสียว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ระยะทาง 3 กิโลเมตร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านตาล อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ระยะทาง 4.5 กิโลเมตร

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านนาซอ ตำบลทาเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ระยะทาง 1 กิโลเมตร

ทิศตะวันตกติดต่อกับ ตำบลทาเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ระยะทาง 1 กิโลเมตร

ภูมิประเทศ

ภูมิประเทศส่วนมากเป็นที่ราบลุ่ม มีสภาพติดลำห้วยแก มีป่าป้าง ป่าทาม มีป่าไผ่นานาชนิด ป่ากะเม็ด ป่าหว้า มีป่าไม้ไผ่ และพื้นที่บางส่วนจะเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ทุกวันนี้มีแปลงเกษตรปลอดสารพิษ ข้าวอินทรีย์ มีการเลี้ยงปลาในบ่อดิน ทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคี มีน้ำใจซึ่งกันและกัน ส่วนหนึ่งก็จะเป็นผลดีให้ครอบครัวและชุมชนมีรายได้อีกด้วย

จากข้อมูลการสำรวจของนักโบราณคดีในช่วง พ.ศ 2538-2539 พบว่าบริเวณระหว่างพื้นที่ในเขตที่ลำน้ำยามไหลลงลำน้ำสงคราม และน้ำอูน ในเขตอำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม และอำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร มีโพ้นเกลือซึ่งเกิดจากการทับถมภาชนะดินเผาต้ม-เกลือของชุมชน เป็นโพ้นขนาดใหญ่ถึง 9 แห่ง สภาพพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ดินเค็มจัดบางแห่งมีน้ำเกลือใต้ดินผุดขึ้นมา ปัจจุบันชาวบ้านยังได้ตักน้ำเกลือไปต้มผลิตเกลือขายเป็นรายได้ในช่วงฤดูแล้ง

แหล่งโพนเกลือที่โนนจุลณี บ้านบะหว้า ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม เป็น 1 ใน 9 แห่ง แม้ว่าการพบโพนดินขนาดใหญ่ทั้ง 9 แห่ง ซึ่งเกิดจากภาชนะเครื่องปั้นดินเผาที่คาดว่าจะเป็ภาชนะต้มเกลือด้วยความร้อนจนราวเมื่อน้ำเกลืองวดแห้งจึงต้องทิ้งเป็นภาชนะกองเป็นเนินดินก็ตาม แต่ปัจจุบันเนินดินแห่งนี้ยังไม่ได้รับการพิสูจน์จากนักโบราณคดีและนักธรณีวิทยาแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม นักโบราณคดีเชื่อว่าเศษภาชนะลายเชือกทาบแบบบ้านเชียงตอนปลายที่พบในบริเวณนี้ จะเป็นหลักฐานสำคัญที่พอจะอนุมานได้ว่าบริเวณนี้น่าจะเป็นชุมชนโบราณยุคก่อนประวัติศาสตร์ ประกอบกับเศษภาชนะ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหม้อบรรจุเกลือที่พบแสดงหลักฐานกรรมวิธีในการต้มเกลือ เช่นเดียวกับที่พบในแอ่งโคราชที่ผลิตเกลือส่งออกจำหน่ายในชุมชนเขมรโบราณอาณาจักรเจนละบก ไม่แตกต่างจากเกลือจากแอ่งโคราชซึ่งมีผลิตส่งไปขายอาณาจักรเขมรตลอดมาจนถึงสมัยทวารวดีและสมัยลพบุรี

“โพนตุ่น” เป็นแหล่งเกลือโบราณ อยู่ที่บ้านบะหว้า ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า ลักษณะเป็นเนินดิน สูงประมาณ 7 เมตร อยู่กลางทุ่งนา พบเศษภาชนะดินเผา ส่วนใหญ่ตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ

สภาพสังคม

ชุมชนไทแสกเป็นสังคมที่ประชาชนมีความเป็นเชื้อชาตินิยม แต่ปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนไปบ้าง เนื่องจากมีชนเผ่าอื่นมาร่วมแต่งงานกับหนุ่มสาวไทแสกเพิ่มขึ้น แต่จะอย่างไรก็ตามความเป็นชนชาตินิยมยังมีอยู่ สังเกตได้จากเมื่อมีเรื่องราวอะไรเกิดขึ้นในหมู่บ้านก็ยังรวมกลุ่มกันได้อย่างเหนียวแน่น

ภาษา

ชาวบ้านบะหว้าแสกมีภาษาเฉพาะของกลุ่มชนของตน คือภาษาแสก เป็นภาษาที่พูด ไม่ได้มีภาษาเขียน ภาษาแสกบางคำเหมือนกับภาษาเวียดนาม แต่ก็ไม่มากนัก เนื่องจากถิ่นเดิมของชาวไทแสกในประเทศไทยเคยอยู่ติดพรมแดนเวียดนาม แต่คนในชนชาติพันธุ์พูดกันรู้เรื่อง ส่วนคนชาติพันธุ์อื่นฟังไม่ออก และชาวไทแสกยังมีการพูดแสกทั้งชุมชน ซึ่งใช้ภาษาแสกได้อย่างชัดเจนตั้งแต่เด็กจนถึงผู้สูงอายุ ส่วนภาษาไทยกลางนั้นก็พูดได้เรียนรู้ได้ เพราะเมื่อถึงเกณฑ์อายุเข้าโรงเรียนชาวไทแสกทุกคนจะไปโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือในภาคบังคับ เด็กนักเรียนที่เป็นไทแสกมักจะได้เปรียบกว่านักเรียนที่เป็นคนลาว คนญ้อ หรือเผ่าอื่นๆ เพราะคนแสกพูด ส, ร, ล ได้ชัดเจน

แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนที่สมาชิกใช้ภาษาแสกพูดสนทนากันล้วนๆ นอกเหนือจากที่ใช้พูดภาษาแสกปนภาษาอื่นๆ เช่น ภูไท ลาว และญ้อ ก็แสดงให้เห็นว่าภายในครัวเรือนสามารถพูดภาษาแสกได้ทั้งหมด

ภาพ 7 แผนที่หมู่บ้านบะหว้าของชาวไทแสก

สภาพเศรษฐกิจและอาชีพ

ชาวบ้านบะหว้าแสดปัจจุบันนี้ถือว่าอยู่ในระดับดี ถ้าเปรียบเทียบกับชุมชนอื่นในเขตอำเภอ เพราะชาวบ้านแสดมีความขยันทำมาหากิน รู้จักประหยัด สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวเป็นอย่างดีเพราะมีอาชีพเสริมหลายอย่างที่นิยมทำกันในชุมชน รายได้ส่วนใหญ่ของชุมชน คือ

1. ทำนาขายข้าวทั้ง นาปีและนาปลัง
2. ค้าขาย
3. ก่อสร้าง
4. มีโรงงานในหมู่บ้านหลายแห่ง ทั้งโรงงานก่อสร้าง โรงงานเหมือง โรงงานสินค้าส่งออก
5. เย็บผ้าส่งห้างร้านต่างๆ
6. ทำขนมส่งออก
7. เลี้ยงสัตว์

จากที่กล่าวมานี้จึงเห็นได้ชัดว่าเศรษฐกิจของชุมชนบะหว้าแสด มีสภาพเศรษฐกิจที่ดีกว่าชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง

การคมนาคมของชาวบ้านบะหว้าแสด

การคมนาคมติดต่อของชาวบ้านกับตัวจังหวัดนครพนมนั้น ส่วนใหญ่เป็นการติดต่อราชการ มีระยะทางห่างไกลจากชุมชนประมาณ 100 กิโลเมตร จึงลำบากต่อการเข้าติดต่อกับหน่วยงานราชการ แต่ระยะทางที่เดินทางไปติดต่อราชการกับอำเภอห่างกันเพียง 8 กิโลเมตร สำหรับการไปตลาดเพื่อซื้อสิ่งของจำเป็นในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่ชาวบ้านไทแสดจะเข้าไปใช้บริการของจังหวัดสกลนคร เพราะอยู่ใกล้และสะดวกกว่า ด้วยระยะทางเพียงประมาณ 40 กิโลเมตร

ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนไทแสด

ชาวไทแสดบ้านบะหว้ามีประวัติศาสตร์การอพยพและเป็นชนเผ่าเดียวกับชาวไทแสดบ้านอาสามารถ ทุกครั้งที่ชาวไทแสดอพยพก็ไม่มีการบีบบังคับ หรือถูกข่มเหงแต่อย่างใด เป็นเพียงการแสวงหาที่มีความเหมาะสมในการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น ดังนั้น สถานที่ที่ชุมชนชาวไทแสดตั้งอยู่จึงอุดมสมบูรณ์ และมีการอนุรักษ์ไว้เพื่อคนรุ่นต่อมา ทั้งนี้จะเห็นได้จากชุมชนบ้านบะหว้าที่ยังคงมีป่าไม้ ที่สาธารณะประโยชน์ แหล่งน้ำ พื้นที่การเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะป่าไม้นั้นชาวไทแสดจะหวงแหนเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งปัจจุบันหากท่านจะเข้าสู่ชุมชนไทแสดหรือมองจากภายนอกก็จะเห็นต้นไม้เขียวชะอุ่มอยู่รอบๆ หมู่บ้านเหมือนเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของชุมชน

สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของชุมชนบ้านบะหว้า เมื่อสิบปีย้อนหลัง ในฤดูร้อนอากาศจะไม่ร้อนมากนัก แม้อากาศร้อนแต่ก็เป็นเพียงระยะสั้นๆ ส่วนฤดูหนาวจะหนาวมากเป็นระยะเวลานาน ขณะที่ฤดูฝนจะมีฝนตกชุกและน้ำท่วม แต่ในปัจจุบันนี้ฤดูร้อนจะร้อนมาก และเป็นระยะเวลานานๆ ฤดูหนาวจะเกิดเพียงระยะเวลานั้น ส่วนฤดูฝนนั้นฝนจะตกไม่สม่ำเสมอ ในปีเดียวกันมีทั้งน้ำท่วมและแห้งแล้ง เช่นที่นาในบางแห่งช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคมจะท่วม แต่ถึงช่วงตุลาคมฝนก็จะทิ้งช่วง ทำให้ข้าวในนาที่กำลังตั้งท้องได้รับความเสียหาย ในช่วงเวลาสามปีผ่านมามีคือ พ.ศ. 2556-2559 การปลูกข้าวจึงไม่ได้ผลดีมากนัก ชาวบ้านจึงต้องอาศัยเครื่องสูบน้ำช่วย แต่ก็มีปัญหาแหล่งน้ำที่จะสูบเพื่อนำมาใช้ และเจ้าหน้าที่จากอำเภอมาช่วยแจกจ่ายน้ำให้แก่ชาวบ้าน ทำให้ทุกวันนี้ชาวบ้านก็หันมาทำนาปลั๊กกันมากขึ้น

ความเชื่อ

ชุมชนบะหว้าแสมนี้มีวัดอยู่หนึ่งแห่ง ชื่อวัดโสภาสววิหาร ชาวไทแสมนับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด ซึ่งได้รับอิทธิพลจากผู้ใหญ่บ้านคนที่สอง ที่ให้ความสำคัญของพุทธศาสนา มีความเชื่อในคำสอนของพระพุทธเจ้า และเชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ชาวไทแสมจึงมีความขยัน ประหยัดและอดออม ทำให้สถานภาพของครอบครัวดีขึ้นตามลำดับ แต่ในบางครั้งเมื่อทำงานต่อสู้อย่างยากแล้ว ยังทำให้บางคนผิดหวังไม่เป็นไปตามที่คิดและตั้งใจไว้ ทำให้บางคนอาจจะท้อใจและบ่นกับคนข้างเคียงว่าเราบาปหรือเปล่า เรามีกรรมหรือเปล่า เราไม่มีวาสนาใช้ไหม ความเชื่อสิ่งเหล่านี้ยังมีอยู่ ในปัจจุบันความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ผีดอนห่อ ผีตากแฮก และสิ่งเหนือธรรมชาติก็ยังคงนับถืออยู่ในชุมชนและมีประเพณีและพิธีกรรมตามความเชื่ออยู่ตลอด มีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วตามคติความเชื่อของศาสนาพุทธ

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านยังมีความเชื่อในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก และมีสิ่งที่ปลูกฝังชาวบ้านไทแสมหลายอย่าง เช่น ได้มีการฟังเทศนาทุกวันพระ การนำคำเทศนาไปเปิดในหอกระจายข่าวของชุมชนในวันพระ หรือเมื่อมีงานบุญใดๆ ก็จะมีการฟังเทศน์ในงานนั้นๆ เพื่อให้ชาวบ้านได้แนวคิดและแนวทางที่ดีที่สุดในการดำเนินชีวิต

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

1. วัด เป็นที่นับถือบูชา เป็นที่เคารพกราบไหว้บูชาของชาวบ้าน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ
2. ป่าช้า สมัยก่อนเมื่อมีคนเสียชีวิตจะฝัง แต่ตอนหลังเปลี่ยนมาเป็นการเผาแทน
3. โนนต้นและโนนใหญ่ เป็นภูเขาสีขนาดเล็ก เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มาก ผู้คนให้ความเคารพนับถือ ไม่มีผู้ใดสามารถยึดถือหรือครอบครองเป็นของตนเองได้ มิเช่นนั้นจะมีอันเป็นไป แม้กระทั่งจะเดินขึ้นไปหรือไปทำการสิ่งใดใกล้กับสถานที่นั้นต้องมีการทำพิธีขอก่อนถึงจะทำการสิ่งนั้นได้
4. แม่น้ำ จะมีพิธีไหว้พระแม่คงคา เพื่อให้คุ้มครองชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์

สังคมและวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่า สถาบันครอบครัวและเครือญาติมีอิทธิพลต่อสมาชิกภายในครอบครัวและชุมชนเฝ้าไทแสงเป็นอย่างมาก และได้นำมาสู่ความสำนึกในการอนุรักษ์ รักษาเอกลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ตนเอง ทั้งในเรื่องภาษา ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี การละเล่น การแต่งกาย และด้วยลักษณะนิสัยของชนชาวแสง เป็นชนชาติที่มีความขยัน หมั่นเพียร และประหยัดเป็นทุนในตัวเองอยู่แล้ว ได้ก่อให้เกิดความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจแก่ตนเอง และสังคมในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความพร้อม มีพลังเพียงพอที่จะดำเนินการใดๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในด้านต่างๆ หากได้รับการสนับสนุนที่ถูกต้องและต่อเนื่อง สิ่งที่เป็นศักยภาพและทุนทางสังคมของท้องถิ่นของชุมชนบะหว้าแห่งนี้ ได้แก่

1. มีผู้ที่มีความรู้ ความสามารถเป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าใจคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น สามารถเป็นผู้นำชุมชนด้านพิธีกรรมต่างๆ สามารถจูงใจคนในชุมชนให้เข้าร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ
2. มีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ ในหลายๆ เรื่อง หลายกลุ่ม ที่สามารถสร้างประโยชน์ สร้างอาชีพและรายได้ให้แก่สมาชิกชุมชน
3. มีวัด ศาสนสถานประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง ได้แก่ วัดโสภาวิทยาราม เป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนใช้เป็นสถานที่ในการปฏิบัติตนบำเพ็ญกุศล บำเพ็ญประโยชน์ และทำกิจกรรมในประเพณี วันสำคัญต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ ตลอดจนใช้เป็นสถานที่พึ่งทางใจ และศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชนในชุมชน
4. การมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน ส่งผลให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็ง ที่ให้ความร่วมมือร่วมใจกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในการดำเนินการกิจกรรมในชุมชน
5. มีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และอนุรักษ์ สืบสาน ถ่ายทอดประสบการณ์ด้านภาษา (แสง) ให้แก่ชนรุ่นลูก รุ่นหลาน และคงอยู่กับชุมชนนี้ตลอดมา
6. มีขนบธรรมเนียม ประเพณีการเคารพผู้อาวุโสความกตัญญูรู้คุณ การตอบแทนผู้มีพระคุณ ที่ปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง
7. ความเชื่อในเรื่องบาป-บุญ คุณ-โทษ เรื่องของกรรมที่ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นอิทธิพล ที่ได้รับจากพระพุทธศาสนา มีส่งผลต่อวิถีชีวิตและครอบครัวในชุมชน
8. มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่เป็นลำห้วย (ลำห้วยแก) และมีหนองน้ำขนาดใหญ่ ที่ใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน และประโยชน์ในการประกอบอาชีพด้านการเกษตรของชุมชน
9. “ป่าภูกระแต” เป็นป่าชุมชน ที่มีอยู่ตามธรรมชาติใกล้หมู่บ้าน/ชุมชน และเป็นแหล่งเลี้ยงชีพที่สำคัญของคนในชุมชนนั้นและใกล้เคียง ที่ได้รับการผลักดันให้ได้รับการอนุรักษ์รักษาให้คงสภาพป่าที่สมบูรณ์ เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารธรรมชาติ เช่น ของป่า (เห็ด พืช ผัก สัตว์ ฯลฯ) สร้างคุณประโยชน์แก่ชุมชนตลอดไป

จากต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนข้างต้น มีส่วนช่วยให้สมาชิกภายในชุมชนได้ตระหนักถึงความเป็นเอกลักษณ์ ประเพณีและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตนเอง ตลอดจนการรวมตัวอย่างเหนียวแน่น ที่เป็น

ปีกแผ่น มีส่วนเสริมสร้างจิตสำนึกในการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ที่เป็นจุดเด่นประเพณีวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตนเอง ให้คงอยู่คู่ชุมชนอย่างมั่นคงและถาวรต่อไป

4. สถานการณ์ปัจจุบัน

ยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีและการพัฒนาการสื่อสารที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น เด็กและเยาวชนที่เป็นคนรุ่นใหม่ ลูกหลานชาวไทแสกไม่ค่อยให้ความสนใจต่อการสื่อสารกันด้วยภาษาไทแสก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงเป็นข้อวิตกกังวลของชาวไทแสกที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่และแกนนำชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. การสืบทอดวัฒนธรรมด้านภาษา กำลังจะสูญหายไป เด็กๆ รุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจต่อการสื่อสารด้วยภาษาไทแสก มีการใช้ภาษาไทยกลางเพิ่มมากขึ้น บางครั้งสื่อสารกับผู้เฒ่าผู้แก่ไม่ค่อยรู้เรื่อง
2. การสืบทอดประเพณีและพิธีกรรม รวมถึงภูมิปัญญาของชาวไทแสก กำลังจะไม่มีผู้ปฏิบัติตาม พิธีกรรมต่างๆ นำวัตถุสมัยใหม่มาใช้แทนเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ พิธีกรรมก็เริ่มจะไม่มีผู้ทำให้ถูกต้อง
3. ปัญหายาเสพติดเข้ามาในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นและรุนแรงกว่าในอดีต
4. ปัญหาที่ดินทำกินถึงแม้จะมีที่ดินทำกินที่มีเอกสารสิทธิแต่ปัญหาทางเศรษฐกิจทำให้มีการเปลี่ยนมือในการถือครองที่ดินไปอยู่กับสถาบันการเงินและนายทุนมากขึ้น

อ้างอิง

- ปรีชา ชัยปัญหา และคณะ. 2553. “แนวทางการจัดทำพจนานุกรมภาษาแสกฉบับชาวบ้านเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาแสกบ้านบะหว้า ต.ท่าเรือ อ.นาหว้า จ.นครพนม”. รายงานวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- ทีมวิจัยภาษาแสก. 2554. “เรื่องเล่าและประสบการณ์ของทีมวิจัยภาษาแสก”. เอกสารประกอบรายงานวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ข้อมูลเพิ่มเติม:

มูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม (ม.ก.ส)

188/525 ม.10 หมู่บ้านครูสภา ซ.21 ต.สันนาเม็ง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50210

โทรศัพท์: 052-063110 E-mail: ipf@thai-ips.org

รายละเอียดเพิ่มเติม www.thaiip.org, www.thaiipportal.info, <https://tai-saek.thaiipportal.info/>